

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Ιωάννης Αντωνόπουλος   Μαρία Δουκάκη

Εικαστικά

ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: **Ιωάννης Αντωνόπουλος**, *Ζωγράφος, Χαράκτης, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
Μαρία Δουκάκη, *Ζωγράφος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΚΡΙΤΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ: **Δημήτρης-Κλεομένης Ζερβός**, *Ζωγράφος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
Ευαγγελία Λουκούδη, *Ζωγράφος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
Κωνσταντίνος Παπασταμούλης, *Ζωγράφος, Καθηγητής ΑΤΕΙ Αθηνών*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: **Πάυλος Τσάκωνας**, *Ζωγράφος*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: **Μαρία Αλιφεροπούλου**, *Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ**

ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ: **Γεώργιος Σιγάλας**, *Ζωγράφος, Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: **Χριστίνα Σαραντοπούλου**, *Γλύπτρια*

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ: **ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ**

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
 «Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
 Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
 Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Κ. Παλής
 Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
 Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Χαρ. Πολύζος
 Πάρεδρος Ε.Θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

**ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΜΑΚΕΤΑΣ,
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΑΛΛΑΓΩΝ ΒΑΣΕΙ ΥΠΟΔΕΙΞΕΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ,
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ / Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
 ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
 Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιεχόμενα

1ο μέρος - Παρατηρώ, σκέφτομαι και βρίσκω

Οπτικές ψευδαισθήσεις: Εργασία 1η	8
Υλικά - Τεχνικές: Εργασία 2η.....	10
Μεγέθη - Αναλογίες - Κλίμακες: Εργασία 3η	11
Χρώμα: Εργασίες 4η, 5η	12
Υφή: Εργασία 6η	13
Ανθρώπινη μορφή: Εργασία 7η	14
Χώρος: Εργασία 8η	15
Σύνθεση: Εργασία 9η	16
Ανάλυση : Εργασίες 10η, 11η	18
Εξω-ευρωπαϊκή και μοντέρνα τέχνη: Εργασία 12η	21

2ο μέρος - Παρατηρώ και δημιουργώ

Σχέδιο: Εργασίες 13η, 14η, 15η, 16η, 17η, 18η	22
Χαρτί: Εργασίες 19η, 20ή, 21η.....	26
Ψηφιδωτό: Εργασία 22η	29
Χρώμα - Τόνος: Εργασίες 23η, 24η	30
Όγκος: Εργασία 25η	31
Χώρος: Εργασία 26η.....	32
Σύνθεση: Εργασία 27η	33
Βυζαντινή τέχνη: Εργασίες 28η, 29η, 30ή.....	34

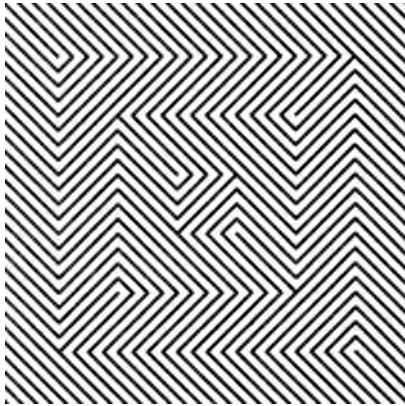
1ο μέρος - Παρατηρώ, σκέφτομαι και βρίσκω

Οπτικές ψευδαισθήσεις

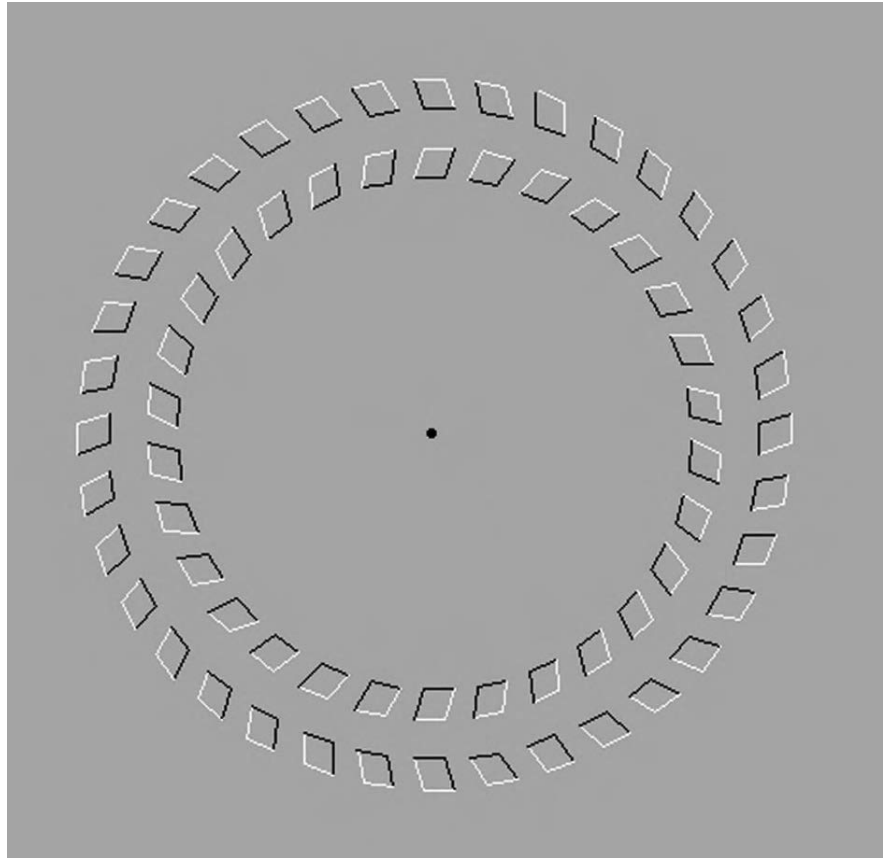
1η. Να παρατηρήσετε κάθε εικόνα και να σκεφτείτε πού βρίσκεται η οπτική ψευδαίσθηση σε κάθε μια.

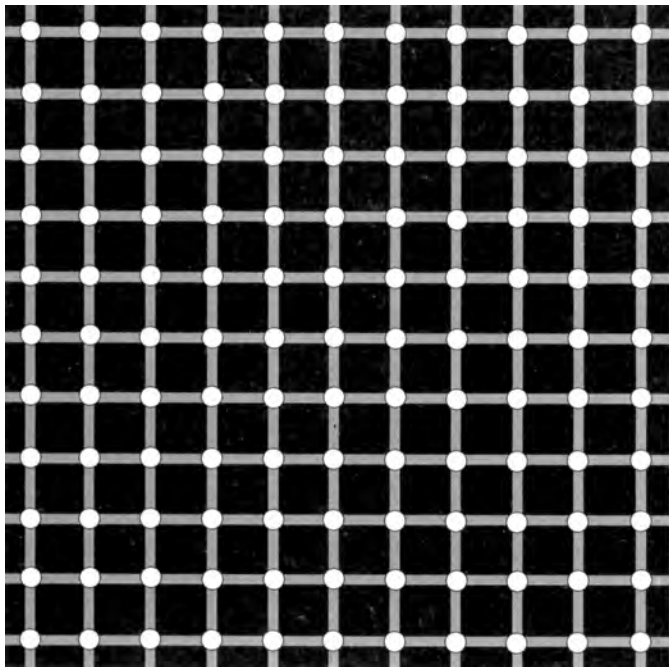
1.

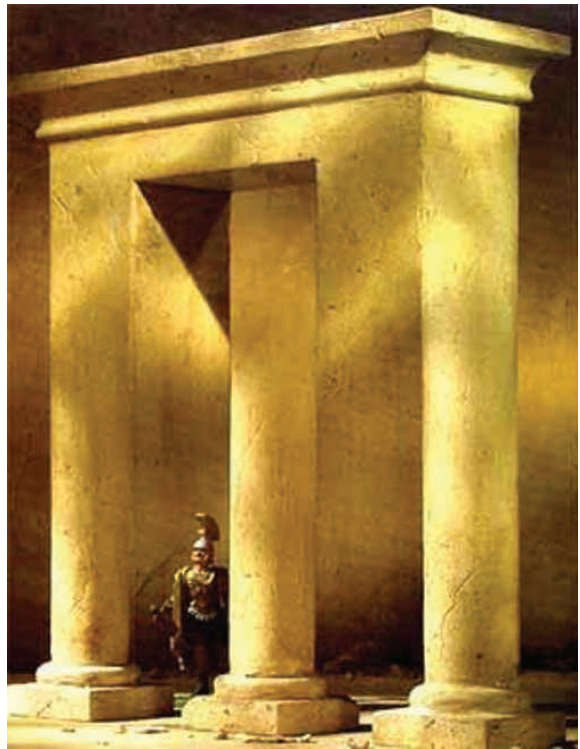
3.

2.

4.

5.

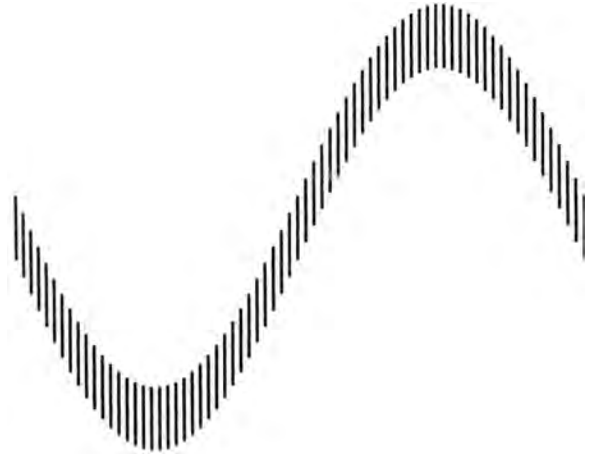

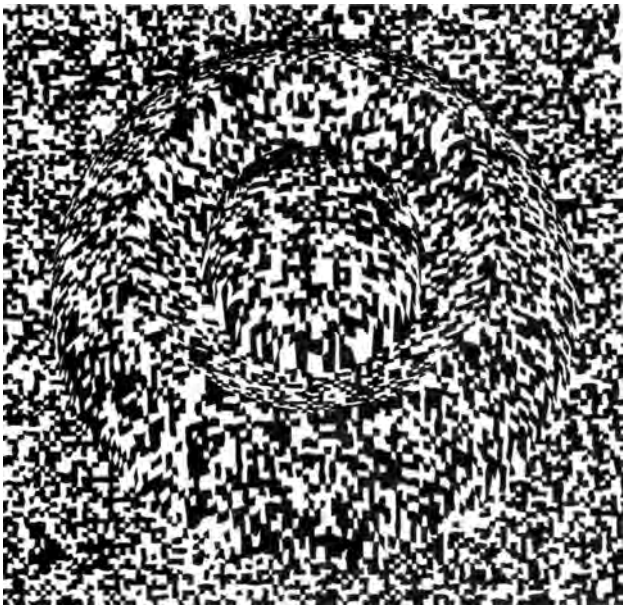
Οπτικές ψευδαισθήσεις

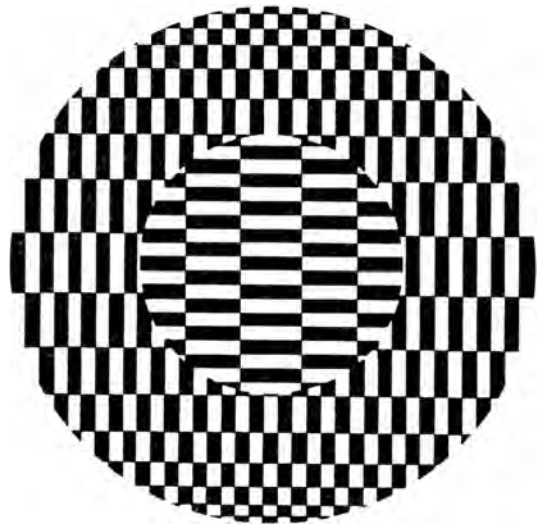
6.

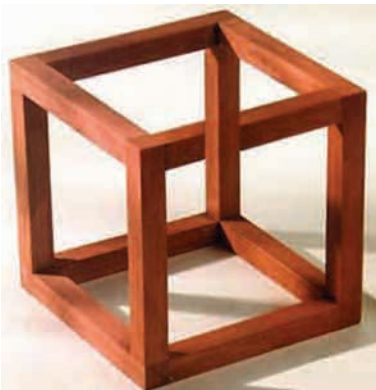
7.

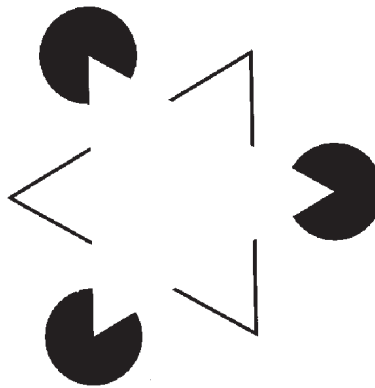
8.

9.

10.

11.

12.

Υλικά - Τεχνικές

Ο Πάμπλο Πικάσο υπήρξε ένας καλλιτέχνης που δημιούργησε τα έργα του χρησιμοποιώντας ποικίλα υλικά και τεχνικές.

2η. Να σημειώσετε για κάθε ένα από τα παρακάτω έργα του τα υλικά και την τεχνική που πιστεύετε ότι χρησιμοποιήσε.

1. «Αυτοπροσωπογραφία», 1940.

2. «Νεκρή φύση», 1919.

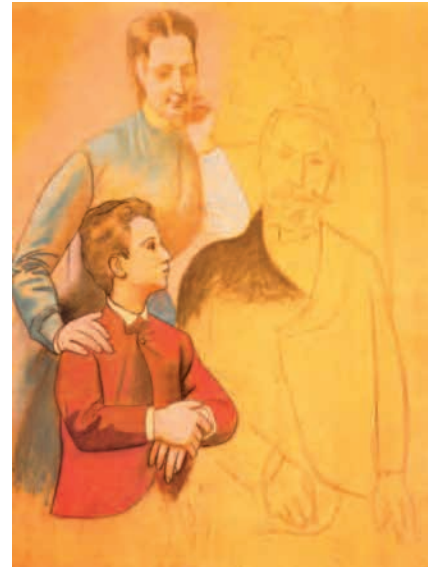
3. «Ο κόκορας», 1938.

4. «Καθισμένη γυναίκα», 1938.

5. «Κεφάλι αγοριού», 1944.

6. «Η οικογένεια του Ναπολέοντα III», 1919.

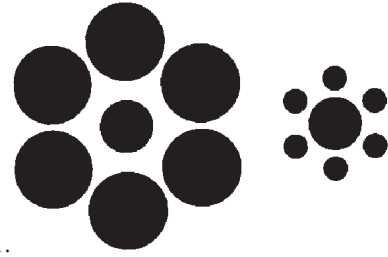

Μεγέθη - Αναλογίες - Κλίμακες

Ένα αυτοκίνητο στην αυλή του σπιτιού μας φαίνεται μεγάλο και νιώθουμε να πνίγει τον χώρο, ενώ το ίδιο αυτοκίνητο παρκαρισμένο στον δρόμο φαίνεται μικρότερο. Στην εικόνα 1, ενώ οι δυο εσωτερικοί κύκλοι είναι ίσοι, αυτός που περιβάλλεται από μεγαλύτερους μοιάζει πιο μικρός από εκείνον που περιβάλλεται από τους μικρότερους.

Έτσι, λοιπόν, αντιλαμβανόμαστε το μέγεθος κάθε στοιχείου σε σχέση με τα μεγέθη των στοιχείων που βρίσκονται κοντά του και το επηρεάζουν. Οι καλλιτέχνες διαμορφώνουν τα μεγέθη των στοιχείων στα έργα τους, ανάλογα με το τι θέλουν να προβάλλουν.

3η. Να παρατηρήσετε τα παρακάτω έργα και να απαντήσετε για κάθε ένα: α) πώς διαμορφώνονται τα μεγέθη, β) γιατί επιλέχτηκε η συγκεκριμένη σχέση των μεγεθών, γ) τι αίσθηση σας προκαλεί;

1.

2. Μαγκρίτ, «Προσωπικές αξίες», 1952.

3. Τσιμαμπούε, «Η Παναγία με το θείο βρέφος», 1302.

4. Κράναχ, «Αφροδίτη και Έρωτας», 16ος αι.

5. Όλντενμπουργκ, «Μανταλάκι», 1976.

.....

.....

.....

.....

.....

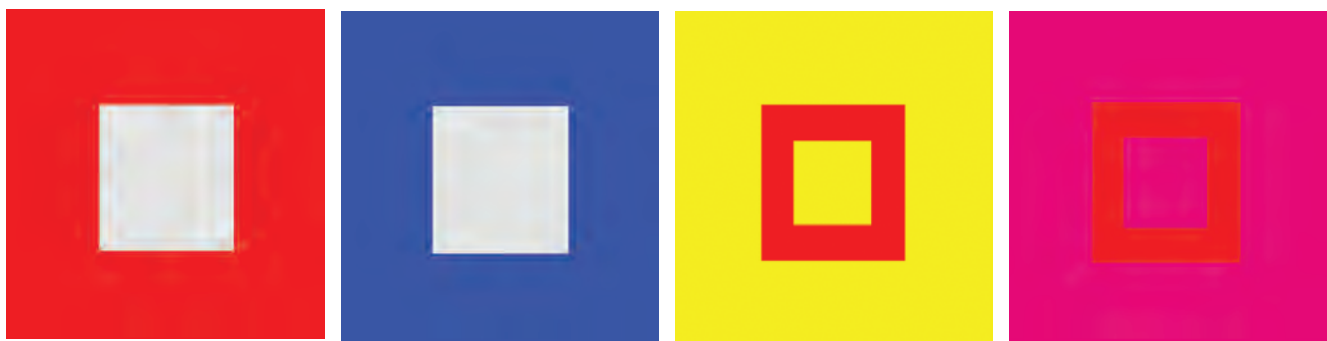
Χρώμα

4η. Να αναγνωρίσετε και να σημειώσετε πού βλέπετε τα χρώματα του δειγματολογίου στον χώρο του δωματίου (να αριθμήσετε τα χρώματα και να αντιστοιχίσετε τον αριθμό επάνω στην εικόνα).

Η αίσθηση ενός χρώματος διαφοροποιείται ανάλογα με το χρώμα που έχει δίπλα του.

5η. Να παρατηρήσετε τις παρακάτω χρωματικές σχέσεις και να σημειώσετε πώς φαίνονται τα χρώματα μέσα στα μικρά τετράγωνα.

α.

β.

γ.

δ.

.....

.....

.....

.....

.....

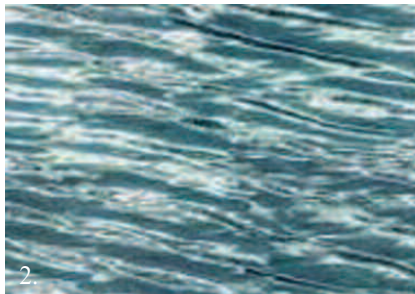
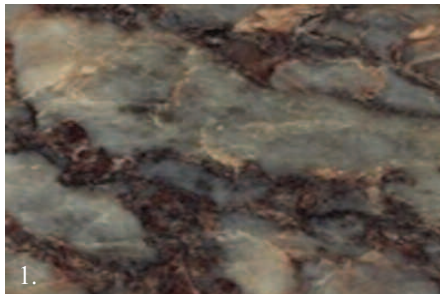
.....

Υφή

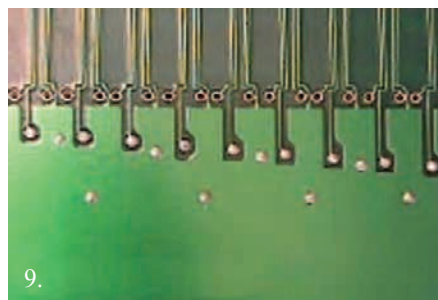
6η. Οι παρακάτω φωτογραφίες δείχνουν διάφορες επιφάνειες. α) Να ξεχωρίσετε τι είναι η κάθε μια, β) ποιες είναι φυσικές και ποιες τεχνητές, γ) να αποδώσετε με επίθετα την αίσθηση που σας προκαλούν.

.....
.....
.....

.....
.....
.....

.....
.....
.....

7η. Να σχολιάσετε τα έργα και τα λόγια των ζωγράφων.

1. Μπότσογλου, «Γυναίκα στο χώρο του λιοτριβιού», 1983.
«Ζωγραφίζω ανθρώπους, γιατί είναι το πιο ωραίο πράγμα που υπάρχει. Το πιο συγκινητικό. Θέλω η ζωγραφική μου να είναι σχεδόν άμορφη και πολύ σχεδιασμένη. Η φόρμα να 'ναι ακριβής και διαλυμένη. Πάντα ο άνθρωπος μέσα στο βιωμένο χώρο».

2. Πατρασκίδης, «Στοχεύοντας», 2004.
«Το θέμα βοηθάει στην αναζήτηση της αίσθησης. Το τυχαίο δίνει ιδέες, τις χρησιμοποιώ και το θέμα μεταμορφώνεται. Η πινελιά απλώνεται στη βρεγμένη επιφάνεια και δημιουργεί από μόνη της το τελικό σχήμα. Η γραμμή κινείται με ταχύτητα, δίνει μορφή, συμπληρώνει και ανατρέπει τη μέχρι τώρα εικόνα ...»

3. Ψυχοπαίδης, από την έκθεσή του «Νόστος» στο μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Απρίλιος 2008.
«Θα χαρακτηρίζα τα έργα της έκθεσης ως κριτική νοσταλγία, κριτική επιστροφή στην πατρίδα, ώστε να ανακαλύψουμε εκ νέου την ταυτότητά μας. Μια εικόνα του πώς αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος τον εαυτό του και την ιστορία. Έναν κριτικό στοχασμό στα ψέματα και τις αλήθειες της ζωής και του τόπου. Θέλησα να εκφράσω την αλήθεια που βρίσκεται στη σχέση των πραγμάτων στη σύνθετη καθημερινότητα της ζωής και τις αντιφάσεις της. Πάντα πίσω από την μπροστινή εικόνα υπάρχει μια άλλη που μας μιλά για την αληθινή ζωή».

4. Θεοφυλακτόπουλος, από την έκθεσή του στο Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Ιλεάνα Τούντα, Ιανουάριος 2008.
«Όταν χτίζεις μία εικόνα, το σημαντικό είναι πόσο έχεις κοιτάξει μέσα σου. Όσο πιο πολύ προσεγγίζεις αυτό που σε αφορά, τόσο πιο κοντά βρίσκεσαι σε αυτό που λέμε ελευθερία».

8η. Να σημειώσετε για κάθε ένα από τα εικονιζόμενα έργα με ποιον τρόπο έχουν αποδοθεί οι ανθρώπινες μορφές στον χώρο, σύμφωνα με τα σχέδια α, β, γ, δ, ε, στ, της σελίδας 64 του βιβλίου σας.

1. Τιντορέτο, «Ο Χριστός στο σπίτι της Μάρθας και της Μαρίας», 1580.

2. Χομπέμα, «Η εξοχική οδός στο Μιντελχάρνις», 1689.

3. Σκηνή αρματοδρομίας σε ερυθρόμορφο αγγείο, 5ος αι. π.Χ.

4. Χιντεγιόρι, «Περίπατος στο Τακάο», γιαπωνέζικο παραβάν, 16ος αι.

5. Ζάντεχ, «Συνάθροιση σε τζαμί», Περσία, 1537.

6. «Η Αυλή του Ιουστινιανού», ψηφιδωτό από τη Ραβένα, 6ος αι.

9η. Να παρατηρήσετε τα εικονιζόμενα έργα και να σημειώσετε: α) αν υπάρχει κρυφή γεωμετρία, εμφανής κατεύθυνση, έμφαση, επανάληψη, β) το είδος της διάταξης των στοιχείων.

1. Η «Πεπλοφόρος» Κόρη από την Αθήνα, 530 π.Χ.

2. Ζούνη, «Μπλε πύλες - κόκκινοι κίονες - πύλη», 2006.

3. Παλαιά ελληνική πόρπη για ζώνη.

4. Κλέε, «Τριανταφυλλένιος κήπος», 1921.

5. Ανθρωπόμορφο αγγείο, Μεξικό, 1200-1500.

6. Μποτιτσέλι, «Η Παναγία με το ρόδι», 1478.

7. Λαϊκή ελληνική κασέλα.

8. Ο πύργος της Πίζας, 12ος-13ος αι.

10η. Να αντιστοιχίσετε τους τίτλους σε κάθε εικόνα, σημειώνοντας τον αριθμό του τίτλου δίπλα της.

1. «Βάκχος», Καραβάτζιο, 1591. 2. «Ξεκούραση μετά τη δουλειά», Βαν Γκογκ, 1890. 3. «Ηλέκτρα», Εγγονόπουλος, ζωγραφική μακέτα σκηνικού, 1939. 4. «Η Βάπτιση», Νέα Μονή Χίου, λεπτομέρεια ψηφιδωτού, 12ος αι. 5. «Εσσεξ», Τσάμπερλεϊν, επιτοίχιο γλυπτό, 1966. 6. «Δυο δράκοι», κινεζική χαρτοκοπτική. 7. «Ο τάφος των Μεδίκων με το Λυκόφως και την Αυγή», Μιχαήλ Άγγελος, 1530. 8. «Ένας από τους 12 θεούς-φρουρούς», γιαπωνέζικο άγαλμα, 13ος αι. 9. «Ιππότης-αετός», τέχνη των Αζτέκων, 15ος αι. 10. «Φωλιά πουλιού», Μουρ, 1939. 11. «Γιλέκο από παραδοσιακή φορεσιά της Καστοριάς». 12. «Κεντρική Τράπεζα», Ντομένικκ, εσωτερικό του κτιρίου στη Βιέννη, 1979-82.

Ακολουθεί ανάλυση του έργου του Ελ Γκρέκο, σελίδα 74 του βιβλίου, ως παράδειγμα για τη συμπλήρωση του πίνακα.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΓΟΥ ΤΕΧΝΗΣ	
1. Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ	
Ζωγραφική	x Γλυπτική Αρχιτεκτονική Σχέδιο/Χαρακτική Κατασκευή
Καλλιτέχνης	Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (1541-1614)
Τίτλος	Η ταφή του κόμη Οργκάθ
Περίοδος/ Τόπος	1586 / Τολέδο, ναός του Αγίου Θωμά
Θέμα	Η μεγαλοπρεπής κηδεία του κόμη και η μεταφορά της ψυχής του στον ουράνιο κόσμο (ομαδικό πορτρέτο)
Στιλ-ύφος	Παραστατικό x (Μανιερισμός) Αφαιρετικό Αφηρημένο
Υλικά/ Μέγεθος	Λάδι σε μουσαμά / 4.80 μ. x 3.60 μ.
Τεχνική	Ρευστές πινελιές που αποδίδουν χρωματικές και σχεδιαστικές φόρμες με λεπτομέρειες.
2. Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ	
Σύνθεση	Με κρυφή γεωμετρία x Επανάληψη x Έμφαση
Τοποθέτηση στοιχείων	Παράλληλη x Συμμετρική Περιμετρική Ακτινωτή Διαγώνια
Τονική κλίμακα	Με απαλούς τόνους Με κοντινούς τόνους Τόνοι με μεγάλη αντίθεση x
Χρώματα	Καθαρά x Αποχρώσεις x Θερμά Ψυχρά
Υφή	Η υφή των ενδυμάτων παρουσιάζεται με λεπτομέρειες.
Όγκος	Οι μορφές παρουσιάζονται ογκοπλαστικά με τη διαβάθμιση των τόνων.
Χώρος	Φανταστικός χώρος με προοπτική τοποθέτηση των μορφών.
3. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ	
Εκφράζει ιδέες – έννοιες	Στο έργο ενώνονται οι δυο κόσμοι, γήινος και ουράνιος. Η ψυχή του νεκρού μεταβαίνει στα χέρια του θεού και ο άνθρωπος ζει αιώνια.
Μεταφέρει μηνύματα	
Συμβολικό-Αλληγορικό	
Μυθολογικό-Ιστορικό- Θρησκευτικό	Θρησκευτικό
ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ	
Ο πίνακας είναι ένα αριστούργημα τέχνης και τεχνικής. Η πλούσια σύνθεση, ο ποικιλόμορφος χώρος, τα έντονα χρώματα σε συνδυασμό με τα γκρίζα, οι λεπτές μορφές και οι εκφράσεις των προσώπων τους μου μεταδίδουν ζωντανά το πνευματικό περιεχόμενο του έργου και δεν μπορώ να μείνω απαθής μπροστά στην ιδέα της αιώνιας ζωής.	

11η. Να επιλέξετε ένα έργο και με βάση αυτό να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΓΟΥ ΤΕΧΝΗΣ				
1. Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ				
Ζωγραφική	☐	Γλυπτική	☐	Αρχιτεκτονική
Καλλιτέχνης				
Τίτλος				
Περίοδος/ Τόπος				
Θέμα				
Στιλ-ύφος	☐ Παραστατικό	☐ Αφαιρετικό	☐ Αφηρημένο	
Υλικά/ Μέγεθος				
Τεχνική				
2. Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ				
Σύνθεση	☐ Με κρυφή γεωμετρία	☐ Επανάληψη	☐ Έμφαση	
Τοποθέτηση στοιχείων	☐ Παράλληλη	☐ Συμμετρική	☐ Περιμετρική	☐ Ακτινωτή
Τονική κλίμακα	☐ Με απαλούς τόνους	☐ Με κοντινούς τόνους	☐ Τόνοι με μεγάλη αντίθεση	
Χρώματα	☐ Καθαρά	☐ Αποχρώσεις	☐ Θερμά	☐ Ψυχρά
Υφή				
Όγκος				
Χώρος				
3. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ				
Εκφράζει ιδέες – έννοιες				
Μεταφέρει μηνύματα				
Συμβολικό-Αλληγορικό Μυθολογικό-Ιστορικό- Θρησκευτικό				
ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ				